

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SALDIRGANLIK, BENLİK SAYGISI VE DENETİM ODAĞI İLİŞKİSİ*

Adnan KULAKSIZOĞLU**

O.Tolga ARICAK***

Özet

Bu çalışmada Trakya Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin farklı değişkenlerle birlikte, saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odakları arasındaki ilişki araştırılmak istenmiştir. Araştırmanın örneklemini 550 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada uygulamaya katılan öğrencilerin bir ihtiyaç olarak saldırganlık düzeylerini tespit etmek amacıyla Sıfat Tarama Listesi; Benlik Saygısı düzeylerini tespit etmek amacıyla Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Denetim Odağının yönünü tespit etmek amacıyla Rotter'in Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, kuramsal bilgilere dayandırılarak yorumlanmış ve bu doğrultuda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Saldırganlık, Benlik Saygısı, Denetim Odağı.

Abstract

The Relations Among Aggression, Self-Esteem and Locus of Control in the University Students

In the present study, the relations among the variables such as aggression, self-esteem and locus of control were investigated among the students in different departments of Trakya University. The sample was randomly selected from the classes of these departments. The sum of the subjects was 550 students. In the study, Adjective Check List (for aggression level); Rosenberg Self-Esteem Scale and Rotter's Locus of Control Scale were used. The results were interpreted and suggestions were provided accordingly.

Key Words: Aggression, Self-Esteem, Locus Of Control.

* M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1995 yılında tamamlanan master tezinin bir kısmının özetidir. Bu makale IV. Ulusal PDR Kongresi'nde (1-3 Eylül 1997 Ankara) bildiri olarak sunulmuştur.

** Prof.Dr.; Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü.

*** Ar.Gör.; Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü.

GİRİŞ

Her birey bir diğerinden benzersiz ve eşsiz bir yapıdadır. Kişilik de bu farklılık içinde gelişir. Bilindiği gibi kişilik, bireyin benlik sisteminin görüngüsel ve fonksiyonel bir örüntüsüdür (Özoğlu, 1975). Bireylerin ihtiyaçları ve davranışları da benlik sisteminden doğrudan etkilenmektedir. Bireyin çocukluktan itibaren bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve psikoseksüel gelişimi, öğrenmeleri, aldığı modeller, deneyimleri, yakın çevresinden ve diğer insanlardan aldığı geribildirimler, olaylara yüklediği anlamlar ve beklentileri sonucunda bireyin benlik kavramı oluşur. Benlik kavramı, benlik sistemi içinde merkezi role sahip bir yapılanımdır. Bireyin davranışlarını belirleyen önemli bir unsur olduğundan benlik kontroluyla da yakından ilişkilidir. Bireyin kendini tanımlayışı, inançları, değerleri, beklentileri, kendinin ve çevresinin kendisine atfettiği (yüklediği) değer, olaylar karşısında vereceği tepki(leri)nin de belirleyicisi olmaktadır.

Bireyin kendini tanımlarken, kendi yaşamında rol oynayan olaylar karşısında kendisini yerleştirdiği konum bireyin benlik kontrolünün odağı olmaktadır. Eğer birey, kendi yaşamında rol oynayan olaylar karşısında kendisini pasif ve elikolu bağlı olarak görüyorsa dıştan denetimli; olayların sorumluluğunu kendi davranışlarında ve kendisini etken olarak görüyorsa içten denetimli olmaktadır (Rotter, 1966).

Gelişim süreci içinde gelişen ve değişen benlik kavramının, birey için her yönüyle hoşnutluk verici bir yapıda olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bireyin kendisine ilişkin olarak hoşnut olduğu, değer verdiği ve sevdiği yönleri olduğu gibi kırıklık yaşadığı, hoşlanmadığı ve sevmediği yönleri de olabilir. İşte bireyin kendisine ilişkin değerlilik yargısı, bireyin benlik saygısını oluşturmaktadır (Biehler, 1976: 518). Bu yargının benlik kavramına ilişkin olarak geniş ya da dar bir yer kaplaması yüksek ya da düşük benlik saygısına neden olmaktadır. Cohen (1968: 383)'e göre benlik saygısı, bireyin toplum içindeki davranışlarını etkileyen, olaylar karşısında vereceği tepkileri belirleyen önemli bir yapılanımdır. Benlik saygısı bireyin gelişimi boyunca şekillenir.

Benlik saygısının ve kontrol/denetim odağının bireyin davranışları üzerinde önemli etkisi olduğunu düşünen araştırmacılar, hipotezlerini test etmek amacıyla çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Benlik saygısının ve

denetim odağının davranışlar üzerindeki etkisini araştıran çeşitli araştırmalar mevcuttur. Örneğin Coopersmith (1967), düşük benlik saygısına sahip bireylerin, olaylar üzerinde yeterli kontrol geliştiremediklerini ifade etmiştir. Yine Yardley ve Hones (1987: 166) olumlu benlik duygusuna sahip olanların olaylara karşı kişisel kontrol duygularının daha güçlü olduğunu; olumsuz benlik duygusuna sahip bireylerin ise çevreleri üzerindeki kontrol inançlarının düşük olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmada ise literatür bulguları ışığında, birbiriyle anlamlı bir ilişki gösterdiği ve davranışlar üzerinde önemli etkileri olduğu düşünülen benlik saygısı ve denetim odağının, toplumda sıkça rastlanan ve tüm bireylerde doğal bir özellik olarak varolan saldırganlık (düzeyi) ile anlamlı bir ilişkisinin olup olmadığı araştırılmak istenmiştir.

Bireyde varolan böylesine önemli bir özelliğin incelenmesindeki amaç, bireysel ve toplumsal bazda önemli boyutlarda doğurduğu sonuçlardır. Son yıllarda üniversitelerimizde gözlenen yıkıcı eylemler de saldırganlığın açık olarak sergilenmesidir ve muhtemelen bu tür eylemlerde bulunan bireyler bunu bir ihtiyaca yönelik yapmakta ve bu da bireyin benlik sisteminden etkilenmektedir. Örneğin Ausubel (1958: 294), "ailenin bireyi reddetmesi sonucunda birey, benlik saygısını ifade tarzı olarak düşmanlık, saldırganlık, şiddet ve kin dolu hayaller gösterebilir" demektedir. Sears ise okulda ve oyunlarda saldırgan tutumlar gösteren çocukların annelerinin, okulöncesi dönemden itibaren çocuğu reddedici ve sıklıkla cezalandırıcı olduklarını bulmuştur. Korner de düşsel saldırganlığın farklı türleriyle gerçek hayat arasında pozitif korelasyon bulmuştur (Ausubel, 1958: 332-333).

Saldırganlık, genel olarak kendine ya da başkasına zarar verme amacını içeren duygu, düşünce ve davranışlar bütünüdür (Moyer, 1975; Rosenzweig & Leiman, 1989; Michaud, 1991). Buss (1961)'a göre saldırganlık, doğrudan ya da dolaylı olabileceği gibi sözel ya da fiziksel, aktif ya da pasif bir şekilde; Schott'a göre ise düşsel imgeler biçiminde gözlenebilir (Campbell ve diğerleri, 1985). Bu çalışmada incelenmiş olan saldırganlık, gözlenen bir davranış olarak değil, bireyde bir ihtiyaç olarak varolan saldırganlık düzeyidir. Tüm bu ifadeler ışığında şu sorulara yanıt bulmak amaçlanmıştır:

1. Cinsiyete göre saldırganlık düzeyleri arasında bir fark var mıdır?

2.Cinsiyete göre denetim odağının yönü farklılaşmakta mıdır?

3.Bölmelere göre saldırganlık düzeyleri arasında bir fark var mıdır?

4.Bölmelere göre benlik saygısı düzeyleri arasında bir fark var mıdır?

5.Saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı arasında çoklu bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Bu araştırma ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini T.Ü. Tıp Fakültesi, Mimarlık-Mühendislik Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Edirne Meslek Yüksekokulu öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise bu fakültelerden seçkisiz küme örnekleme ile alınmış sınıflardaki 550 öğrenci oluşturmaktadır.

$$n = \left(\frac{z_{\alpha/2} \cdot \sigma}{e} \right)^2$$
 formülünden yola çıkarak

örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır (Akhun, 1991: 54). Öğrencilerin 274'ü (%49.8) kızlardan, 276'sı (%50.2) da erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 1'de de görüldüğü üzere üç fakültenin altı ayrı bölümüne ve bir yüksekokulun iki ayrı bölümüne uygulama yapılmıştır. Sınıf Öğretmenliği, Yabancı Diller Öğretmenliği ve Beden Eğitimi Öğretmenliği Eğitim Fakültesi'ne; Mimarlık ve Makina Mühendisliği bölümleri ise Mühendislik-Mimarlık Fakültesine bağlı bölümlerdir.

Tablo 1
Bölmelere ve Sınıflara Göre Öğrencilerin Frekans ve Yüzdeleri

Bölmeler	Öğrenci Sayısı	Yüzde (%)	1. Sınıf f	1. Sınıf %	4. Sınıf f	4. Sınıf %
1.Sınıf Öğretmenliği	76	13.8	38	6.91	38	6.91
2.Yabancı Diller	40	7.3	40	7.27	---	---
3.Beden Eğitimi	29	5.3	29	5.27	---	---
4.Tıp Fakültesi	120	21.8	47	8.54	73	13.27
5.MYOElekt. Elektro.	72	13.1	72	13.1	---	---
6.MYO Muhasebe	50	9.1	50	9.1	---	---
7.Mimarlık	98	17.8	45	8.18	53	9.64
8.Makine Mühendisliği	65	11.8	33	6.0	32	5.81
TOPLAM	550	100	354	64.36	196	35.64

Yabancı Diller, Beden Eğitimi ve MYO bölümlerinin 4. sınıf öğrencileri olmadığı için sadece 1. sınıf öğrencilerine uygulama yapılmıştır. 1. sınıf, üniversiteye yeni gelen öğrencileri, 4.

sınıf da üniversiteden mezun olma aşamasındaki öğrencileri içerdiğinden tüm bölümlerden sadece bu iki sınıf düzeyinin alınması uygun görülmüştür.

Ölçme Araçları

Uygulamada öğrencilere ilk olarak grubun saldırganlık düzeyini ölçmek amacıyla "Sıfat Tarama Listesi" (STL), benlik saygısı düzeyini ölçmek amacıyla "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği", bireyin denetim odağını belirlemek amacıyla da "Rotter'in İç - Dış Denetim Odağı Ölçeği" uygulanmıştır. Bundan başka öğrencilerin cinsiyet, bölüm ve sınıf düzeylerini belirtmeleri istenmiştir.

1. Sıfat Tarama Listesi (Adjective Check List)

Sıfat Tarama Listesi 1993 yılında Savran tarafından Türkçe'ye uyarlanmış, geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması yapılmıştır. Testin ilk üç alt bölümü ve 28 alt ölçeği bu çalışmalar kapsamında tutulmuştur. Alt ölçeklerden biri de bireyin saldırganlık ihtiyacını tespit etmeyi amaçlayan saldırganlık alt ölçeğidir. Test 300 sıfattan oluşmaktadır. İşaretlenen her sıfat olumlu ve olumsuz olarak, değişik alt ölçeklere ilişkin özellik için (başatlık, saldırganlık, bağımsızlık vb. alt ölçekleri gibi) tanımlayıcı olmaktadır. Her alt ölçek için öncelikle ham puanlar elde edilmekte, daha sonra bunlar Savran'ın oluşturduğu norm tablosundan standart puanlara çevrilebilmektedir. Her alt ölçeğin ve tüm testin iç tutarlılık katsayıları belirlenmek suretiyle güvenirlik çalışması yapılmıştır. Testin tümüne ilişkin yarı test tutarlılık katsayısı .93'tür. Tüm alt ölçeklerden elde edilen cronbach α katsayılarının ortalaması .68'dir.

Testin uyum geçerliğinin belirlenmesinde Kuzgun tarafından Türkiye koşullarına uygun geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması yapılan Edwards Kişisel Tercih Envanteri seçilmiştir. Sıfat Tarama Listesinin ihtiyaç ölçekleri (bunlardan biri de saldırganlık alt ölçeğidir) ile Edwards'ın kişisel tercih envanteri sonuçları arasında, bütün alt ölçekler için en az .05 düzeyinde anlamlı ilişki bulunmuştur. Testin yapı geçerliğinin belirlenmesi çalışmasında alt ölçeklerin tümü birbirleriyle .20 ile .80 arasında ilişki göstermişlerdir. Bu durum testin geçerliğinin olumlu bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Test 16 yaş ve üstü bireylere uygulanmaktadır (Savran, 1993).

2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Rosenberg tarafından 16 yaş ve üstü gençlerin benlik saygısı düzeyini belirlemek amacıyla

geliştirilmiş, bireysel ve grup olarak uygulanabilen bir kağıt kalem testidir. Test 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır.

Ölçek Rosenberg tarafından genel olarak Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği olarak isimlendirilmiştir (Wylie, 1974: 181). Fakat Benlik Saygısı alt ölçeği ilk 10 sorudan oluşmaktadır. 10 sorudan elde edilen puan doğrultusunda düşük puan yüksek benlik saygısını, yüksek puan düşük benlik saygısını düşündürmektedir. Çuhadaroğlu tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Testin kriter geçerlik katsayısı, .71 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirliği çalışması sonucunda, her alt test için ayrı ayrı elde edilen güvenilirlik katsayılarının .46 ile .89 arasında değiştiği bulunmuştur (Ramazan, 1988:517-520).

3. Rotter'ın İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği (RİDDOÖ)

Rotter tarafından geliştirilen bu ölçek 29 maddeden oluşmakta ve bireylerin genelleşmiş kontrol beklentilerinin, içsellik-dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde, zorunlu seçmeli cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. Altı madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri 1'er puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları 0 ila 23 puan arasında değişmekte ve yükselen puan dış denetim odağı inancının artmasına işaret etmektedir.

RİDDOÖ'yü Türkçe'ye Dağ uyarlamıştır. Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. RİDDOÖ'nün test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .83'tür. Ölçeğin KR-20 tekniğiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı .68, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur (N=532). Deneklerin görüşme denetim odağı puan ortalaması ile RİDDOÖ puanları arasında .69'luk bir Pearson korelosyonu elde edilmiştir. Bu da aracın ölçtüğü boyutu, kabul edilebilir düzeyde geçerli bir şekilde ölçeğini göstermektedir (Dağ, 1991: 11).

İşlemler

Uygulama 1995 yılının Mart ayında yapılmıştır. Uygulama sırasıyla Tıp, Mimarlık-Mühendislik ve Eğitim Fakülteleri ile Meslek Yüksek Okulu öğrencilerine farklı günlerde ders bitiminden sonra grup halinde yapılmıştır. Uygulamalar araştırmacı tarafından yapılmıştır. Uygulamalar, ortalama 60 dakika kadar sürmüştür.

İstatistik Analizler

Sonuçların istatistiki analizi, excell windows bilgisayar programında yapılmıştır. İki aritmetik ortalama arasındaki farka bakarken t-testi, üç ve daha fazla aritmetik ortalama arasındaki farka bakarken tek yönlü varyans analizi ve iki sürekli değişken arasındaki ilişkiye bakarken pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Amaç sorularına yanıt bulmak için yapılan istatistik analizler sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

1. Erkek öğrencilerin saldırganlık puanları kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 2
Cinsiyete Göre Saldırganlık Düzeylerinin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

		$\bar{X}$	S	d		
Kız	74	8.98	.07	48	20	<.05
Erkek	76	0.83	0.08			

Tablo 2'de de görüldüğü gibi kız öğrencilerin saldırganlık puanı ortalaması 48.98, erkek öğrencilerin saldırganlık puanı ortalaması ise 50.83'tür. Uygulanan t-testi değeri 2.20 olup, gözlenen ortalamalar farkının .05 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

2. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha dıştan denetimli bulunmuştur.

Tablo 3
Cinsiyete Göre Denetim Odağı Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değerleri

		$\bar{X}$	S	d		
Kız	74	1.54	95	48	20	<.01
Erkek	76	0.15	81			

Tablo 3'de de görüldüğü gibi kız öğrencilerin denetim odağı puanı ortalaması 11.54, erkek öğrencilerin denetim odağı puanı ortalaması ise 10.15'tir. Uygulanan t-testi değeri 4.20 olup, gözlenen ortalamalar farkının .01 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

3. Bölümlere göre saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Karşılaştırılan sekiz grubun ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4
Bölgümlere Göre Saldırganlık Düzeyleri için
Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

Kaynak	d	KT	O	F	P
Gruplararası	7	424.45	0.64	65	
Gruplarıçi	42	50479.05	3.13		
Toplam	49	50903.5			

Tablo 4'de de görüldüğü gibi yapılan bir boyutlu varyans analizi sonucunda F değeri 0.65'tir (F:2.03;Sd:7,542;P=0.71>0.05). Karşılaştırılan sekiz grubun ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır.

4.Bölgümlere göre benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 5
Bölgümlere Göre Benlik Saygısı Düzeyi için
Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

Kaynak	d	KT	KO		
Gruplararası		39.28	61	79	<.01
Gruplarıçi	42	1088.90	2.01		
Toplam	49	1128.18			

Tablo 5'de de görüldüğü gibi yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda F değeri 2.79'dur (F:2.66;sd:7,542;P=0.007<.01). Karşılaştırılan sekiz grubun ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Sekiz grubun ortalamaları arasında t-testi yapılmak suretiyle farkın hangi grup ortalamaları arasında anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalar arası t-testi sonucunda Sınıf Öğretmenliği bölümü ile Yabancı Diller bölümü (Yabancı Diller bölümü lehine P<.01), Beden Eğitimi bölümü (Beden Eğitimi bölümü lehine P<.05), Mimarlık ve Makina Mühendisliği bölümleri (Mimarlık ve Makina Mühendisliği bölümleri lehine P<.05) arasında; Tıp Fakültesi ile Yabancı Diller bölümü (Yabancı Diller bölümü lehine P<.01) arasında; Meslek Yüksek Okulu Elektrik-Elektronik ve Muhasebe bölümleri ile Yabancı Diller bölümü (Yabancı Diller bölümü lehine P<.05) arasında ve Meslek Yüksek Okulu Elektrik-Elektronik bölümleri ile Mimarlık bölümü (Mimarlık bölümü lehine P<.05) arasında anlamlı düzeyde fark vardır.

Bölgümlere göre öğrencilerin frekans dağılımı, benlik saygısı puanı ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'ya bakıldığında en yüksek ortalamaya sahip bölüm 1.91 ile Sınıf Öğretmenliği bölümü; en düşük ortalamaya sahip bölüm ise 0.95 ile Yabancı Diller bölümü

olmaktadır. Burada düşük ortalama benlik saygısının yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 6
Bölgümlere Göre Öğrencilerin Frekans
Dağılımı, Benlik Saygısı Puan Ortalaması ve
Standart Sapmaları

BÖLÜM	f	$\bar{X}$	S
Sınıf Öğretmenliği	6	91	33
Yabancı Diller	0	95	03
Beden Eğitimi	9	24	24
Tıp Fakültesi	20	68	69
MYOElektrikElektro.	2	79	40
MYOMuhasebe	0	60	41
Mimarlık	8	34	43
Makina Mühendisliği	5	40	19

5.a.Saldırganlık ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

b.Saldırganlık ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

c.Benlik saygısı ile denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Benlik saygısı ve denetim odağı arasındaki ilişki katsayısı 0.18 olup, bu değer .01 düzeyinde (sd=548) anlamlıdır.

d.Benlik saygısı (2) ve denetim odağı (3) birlikte, saldırganlık (1) ile anlamlı bir ilişki göstermemektedir.

e.Saldırganlık ve denetim odağı birlikte, benlik saygısı ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. İlişki katsayısı 0.18 olup, bu değer .01 düzeyinde (sd=548) anlamlıdır.

f.Saldırganlık ve benlik saygısı birlikte, denetim odağı ile anlamlı bir ilişki göstermektedir. İlişki katsayısı 0.17 olup bu değer .01 düzeyinde (sd=548) anlamlıdır.

Bu üç değişkenin birbirleriyle gösterdikleri korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7
Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim
Odağının İkili ve Çoklu İlişki Katsayıları ve
Anlamlılık Düzeyleri

	12	13	23	r1.23	2.13	3.12
r	-0.05	.03	18	0.06	18	17
P	--	--	.01	---	01	01

Not: Saldırganlık için 1, Benlik Saygısı için 2 ve Denetim Odağı için 3 kullanılmıştır. Serbestlik Derecesi her bir ilişki için sd=548'dir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Erkek öğrencilerin saldırganlık puanlarının ortalamaları, kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksektir. Bu sonuç Edwards'ın, Kişisel Tercih Envanterinin norm çalışmalarını yürütürken elde ettiği sonuçlarla uyusmaktadır (Kuzgun, 1989: 7).

Pekçok toplumda olduğu gibi bizim toplumumuzda da kızlar genellikle pasif ve empatik değer beklentileriyle sosyalleşiyorken, erkekler ise başat olma, güç kullanma ve saldırgan bir dille konuşma gibi değerlerle sosyalleşmektedir. Yine bu yorum içinde Montagu (1976: 89)'nın ifade ettiği erkeklik hormonu olan androjenin saldırganlık düzeyi üzerinde önemli rol oynadığına dair bilgiyi gözönünde tutmakta yarar vardır. Sonuç olarak bu farklılığın, hormonal temelli olmak üzere, ağırlıklı olarak toplumumuzdaki farklı yetiştiriliş ve öğrenme biçimlerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Saldırganlık, sadece belli ortamlarda olmayıp aileden okula kadar uzanan geniş bir yelpazenin içinde gözlenmektedir. Bu da artık nedeni bilimsel olarak anlaşılan yıkıcı saldırganlığa karşı gerekli önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu konuda anne baba, eğitimci ve ilgili kamu ve yayın kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir. Herşeyden önce anne babalar ve anne baba adayı olan gençler eğitilmelidir. Normal cinsiyet rollerini kazandırmanın yanı sıra, "empatik anlayış" becerisinin bilinçli bir şekilde hem kızlara hem de erkeklere verilmesi gerekmektedir. Yine tüm bireyleri olumsuz olarak etkileyen şiddet içerikli yayımların ilgili yayın kuruluşları ve en etkili kontrol mekanizması olan aile tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir. Okullardaki rehberlik birimlerine işlerlik kazandırılmalıdır. Gençlerle yapılacak etkileşim ve kısa süreli psikodrama grupları, onların empatik anlayış becerilerini geliştirecek, kendileriyle ve başkalarıyla ilgili olarak farkındalık kazanmalarını sağlayacaktır. Bu açıdan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında ele alınmalıdır.

Farklı bölümlerde öğrenim görme ile saldırganlık düzeyi arasında anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Mesleğin bireyin benliğini tanımlamada önemli bir unsur olduğu düşünülmüştür. Fakat bu bulgu sonucunda bölümün tek başına saldırganlık düzeyini etkilemede önemli bir unsur olmadığı söylenebilir.

Farklı bölümlerde öğrenim görme ile benlik saygısı düzeyi arasında anlamlı fark bulunduğu tespit edilmiştir. Sınıf Öğretmenliği

bölümü öğrencilerinin benlik saygısı ortalamaları, Yabancı Diller, Beden Eğitimi, Mimarlık ve Makina Mühendisliği bölümü öğrencilerinin ortalamalarından anlamlı düzeyde düşüktür. Yine Yabancı Diller bölümü öğrencilerinin ortalamaları Tıp Fakültesi, MYO Elektrik-Elektronik ve Muhasebe bölümü öğrencilerinin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir. Mimarlık bölümü öğrencilerinin ortalamaları da MYO Elektrik-Elektronik öğrencilerinin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Sınıf Öğretmenliği bölümünün amacı, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde istihdam edilmek üzere ilkökul öğretmeni yetiştirmektir. Toplumumuzda öğretmenlik mesleği (özellikle ilkökul öğretmenliği) geçen yıllara oranla cazibesini yitirmiş ve "bir şey olamazsan öğretmen olursun" anlayışı bu mesleğin genel saygınlığını zedelemiştir. Bu bakış açısıyla bu bölümde öğrenim gören öğrencilerin, kendi benliklerini tanımlamada önemli bir unsur olan mesleği benimsememeleri, benlik saygısını zedeleyen bir etken olabilir.

Yabancı Diller (İngilizce ve Almanca) bölümünün diğer pek çok bölümden anlamlı düzeyde yüksek benlik saygısına sahip olması öğrencilerin dil ile birlikte almış oldukları yabancı kültürünün etkisi olabilir. Toplumumuzda yaygın olarak batı kültürüne karşı bir hayranlık ve sempati söz konusudur. Yabancı Diller bölümünün farklılığı, toplumun bakışı ve dolayısıyla bireylerin kendilerine bakış açısından ve alınan eğitimden kaynaklanabilir.

Bu bulgu, kişinin kendini tanımlamasında mesleğin önemini vurgulayan önemli bir sonuçtur. Bu da mesleki rehberliğin önemini bir kez daha göstermektedir. Eğitim kurumları içerisinde ve Avrupa'da olduğu gibi okul dışı kurumlarda mesleklerin tanıtılması, "her mesleğin saygınlığı" bilincinin kazandırılması ve kişileri toplumca kabul gören saygınlığına göre değil; onları mutlu kılacak ilgi ve yeteneklerine göre bir mesleğe yönlendirme konusu oldukça önemlidir. Bu açıdan okullarda, iş ve işçi bulma kurumlarında ya da özel olarak mesleki rehberlik yapan kurumlarda bu konu gözönünde tutulmalı, yetişecek insan gücü açısından Milli Eğitim teşkilatı gerekli desteği sağlamalıdır. Eğitim sistemimiz içinde yetişecek bireylerin yüksek benlik saygısına sahip olmaları, onları yetiştirecek öğretmenlerin de yüksek benlik saygısına sahip olmalarını gerektirmektedir. Öğretmen ve öğretmen adaylarıyla onların benlik ve mesleki benlik saygılarını geliştirecek grup çalışmaları yapılmalıdır.

Kız öğrencilerin denetim odağı puanı ortalamaları, erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksektir. Bu bulgu, Dağ'ın (1991) ve Kağıtçıbaşı (1972)'nin araştırma bulgularıyla uyusmaktadır.

Toplumumuzda genel olarak kızların daha bağımlı, daha pasif ve boyun eğici olarak yetiştirilmeleri söz konusudur. Kendi kararlarını vermede kızlar erkeklere oranla daha yoğun baskı altındadır. Şans, talih ve kismet gibi inançlar eğitimden evliliğe kadar kadınları yönlendiren temel inançlar olagelmektedir. Bununla birlikte kızların neden daha dıştan denetimli olduklarının anlaşılması için daha ayrıntılı araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Yine benlik saygısı ve denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yüksek benlik saygısına sahip bireylerin daha içten denetimli olma yönünde, orta ve düşük benlik saygısına sahip bireylerden farklılaştıkları tespit edilmiştir. Bu bulgu, Coopersmith'in (1967), Abramson'un (Shackleton ve Fletcher, 1984: 65), Yardley ve Honess'in (1987:166) bulgularıyla uyum içindedir. Bu açıdan okul öncesi eğitimden başlamak suretiyle bireylere hayatlarını yönlendirme güç ve iradesine sahip oldukları birinci kazandırılmaya çalışılmalıdır.

Saldırganlık ve benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yapılan literatür taramasında, özellikle yurt dışında yapılan çalışmalarda düşük benlik saygısı ile saldırganlık arasında ilişki bulan pek çok araştırma vardır (Lochman ve Lampron, 1986: 605; Keltikangas ve Raikonen, 1989:591; Pramanick, 1991:232). Bu araştırmaların bir kısmı deneysel türden araştırmalardır. Bu araştırmalarda uygulamalar sadece kağıt-kalem testiyle sınırlı kalmamış, gözlem ve görüşme gibi daha ayrıntılı tekniklere de yer verilmiştir. Bu araştırmada saldırganlık, gözlenebilen bir olgu olarak değil, bireyde varolan bir ihtiyaç olarak ele alınmıştır. Başka bir deyişle aynı saldırganlık puanına sahip iki farklı bireyden birisi bu ihtiyacını fiziksel şiddete başvurarak gösterebilirken, diğeri düşsel ya da pasif bir saldırganlık gösterebilecektir (Bkz. Buss, 1961 ve Campbell ve diğerleri, 1985). Bireyin benlik saygısının düzeyine etki eden "saldırganlık ihtiyacı"nın düzeyi değil, bu ihtiyacın nasıl yönlendirildiğidir. Bu ihtiyacını hiçbir alternatif gözetmeksizin, doğrudan kıran, döken ve küfrederek gösteren bireyin çevreden göreceği saygı ve dolayısıyla kendine duyacağı saygısı ile; ondan daha saldırgan olan fakat bu ihtiyacını sanata (resim, müzik vb.) ve spora yönlendirerek gösteren bireyin, çevresinden göreceği ve dolayısıyla kendisine duyacağı saygısı farklı olacaktır. Bu da yüksek saldırganlık ihtiyacına

sahip; fakat bunu toplumca kabul gören şekilde gideren bireylerin, toplumsal kabul ve onay neticesinde yüksek benlik saygısına sahip olmalarını mümkün kılmaktadır. Bu açıdan benlik saygısı ile saldırganlığın ifade ediliş tarzı arasında ilişki arayan çalışmaların yapılması zorunlu olmaktadır. Saldırganlık ve denetim odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. İçten denetimliler, saldırganca davranmayı *etkili bir çözüm* olarak algılıyor ve bunun sonucunda daha *faydalı bir beklenti* oluşturuyorlarsa böyle davranmaları oldukça doğaldır. İçten ve dıştan denetimlilerde saldırganlığın ifade ediliş tarzının, Rotter'in de belirttiği "beklenti" ve "değer" kavramlarına bağlı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akhun, İlhan. (1991). *İstatistiklerin Manidarlığı ve Örneklem*, Ankara: H.Ü.Eğitim Fakültesi.
- Ausubel, David. (1958). *Theory and Problems of Child Development*, New York: Grune and Stratton.
- Buss, Arnold. (1961). *The Psychology of Aggression*, New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Campbell, A., S.Muncer, D.Bibel (1985). "Taxonomies of Aggressive Behavior: A Preliminary Report." *Aggressive Behavior*, Volume 11, s: 217-222.
- Cohen, Arthur. (1968). "Some Implications of Self-Esteem for Social Influence" Gordon, C. & J.Gergen. *The Self in Social Interaction*, Volume I: Classic and Contemporary Perspectives. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Coopersmith, S. (1967). *The Antecedents of Self-Esteem*, San Francisco: W.H.Freeman.
- Dağ, İhsan. (1991). "Rotter'ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeğinin Üniversite Öğrencileri için Güvenirliliği ve Geçerliliği." *Psikoloji Dergisi*, 7, 26.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (1972). *Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları*, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Keltikangas, J. & K. Raikonen. (1989). "Pathogenic and Protective Factors of Type A Behavior In Adolescents." *Journal of Psychosomatic Research*, Volum 33 (5), s: 591-602.
- Kuzgun, Yıldız. (1989). *Edwards Kişisel Tercih Envanteri*, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Lochman, J.E. & L.B. Lampron. (1986).

- "Situational Social Problem - Solving Skills and Self-Esteem of Aggressive and Nonaggressive Boys." *Journal of Abnormal Child Psychology*. Volum 14 (4), s: 605-617.
- Michaud, Yves. (1991). *Şiddet*. (Çev.Cem Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Montagu, Ashley. (1976) *The Nature of Human Aggression*. New York:Oxford University Press.
- Moyer, E.K. (1975). "A Physiological Model of Aggression: Does It Have Different Implications?" Fields, W.S.& W.H. Sweet. *Neural Bases of Violence and Aggression*. New York: Warren H. Green, Inc.
- Özoğlu, Süleyman Ç. (1975). "Psikolojik Danışmada Benlik Kavramı." *A.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, s: 1-4.
- Pramanick, M. (1991). "Model Personality: A Comparative Study of Hindus, Muslims and Christians." *Psychology and International Journal of Psychology in the Orient*, Dec.Volum 34 (4), s: 232-240.
- Ramazan, Oya. (1988). "Survey For A Source Book On Psychological Tests Used In Turkey." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rosenzweig, M.R. & A.L. Leiman. (1989). *Physiological Psychology*, 2.Edition. New York: Random House, Inc.
- Rotter, J.B. (1966). "Generalized Expectancies for Internal versus External Control of Reinforcements." *Psychological Monographs*, 80, s: 1-28.
- Savran, Canan. (1993). "Adjective Check List'in Türkiye için Geçerlik Güvenirlik Çalışması." Yayınlanmamış Doktora Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shackleton, V. & Clive Fletcher (1984). *Individual Differences*, (Theories and Applications). London: Methuen Co. Ltd.
- Wylie, Ruth. (1974). *The Self-Concept*, Lincoln: The University of Nebraska Press.
- Yardley, Krysia & Terry Honess. (1987). *Self and Identity Psychological Perspectives*, London: St. Edmundsbury Press.